

Eitt síndur um ljóðyvirflyting í fôroyiskum

Eftir Ulf Zachariasen

I

At eitt ljóð, ið hoyrir til eitt ella fleiri orð ella fastar orða-formar, kann verða flutt yvir á eitt annað orð, sum javnan leggur seg uppat, er eitt fyribrigdi, sum er vælkent úr mongum málum. Ikkí minst úr keltiskum (sí Holger Pedersen: Sprog-videnskaben i det nittende Aarhundrede, bls. 53). — Úr Norðurlandamálunum kunnu verða nevnd persónsformenini: úr donskum *De*, úr svenskum *ni* og úr norskum *me*, har ávikavist *D-*, *n-* og *m-* upprunaliga eru bendingarendingar hjá sagnorðum, sum hesi orð ofta standa aftrat (*haven I*, t. d.). Lík dømi úr fôroyiskum eru *tit*, *tykkum*, *tykkara*, *tær* (fleirtal), *tygum*, *tygara*, íkomin av orðasambondum sum *Hvar hafit (-þ) it verit?* o. til.

Viðhvort kann góðin vera óvut: Ljóð, ið upprunaliga hoyrir til persónsformavn, kann leggja seg aftur at framman-fyristandandi sagnorði, so tað verður at rættiliga fêstum benderingarformi. Nøkur orð skulu verða sögd um hetta.

Tað eigur at verða tilskilað, at javnlíkt er við íslendskum.

II

Hyggja vit at sagnorðabending í fornorrónum hjá teim sterkt bendu, fáa vit t. d.:

ek ber
pú berr
hann berr

vit berum
it berit
þeir bera

Taka vit nú 2. persón í eintali, *pú berr*, burturúr, síggja vit eina sjónliga broyting í føroyiskum: *tú bert*. Vit síggja, at eitt -t hevur lagt seg aftur at *ber*, tað eitur *bert* og ikki *ber*.

Hesa føroysku nýgerð finna vit

1) í sagnorðum, har stovnurin upprunaliga endar við sjálvljóði, vanliga forn »reduplikatións«-sagnorð, har bendingarendingin -r(r) leggur seg beinleiðis at stovninum. Dømi: *grógvá, rógvá, búgvá, snúgvá, doygga, spýggja, fáa, sláa: tú grört, rørt, býrt, snýrt, doyrt, spýrt, fært, slært.*

2) í sagnorðum, har stovnurin endar við -r aftan á sjálvljóð, bæði sterkt og veikt bend orð, har einki sjálvljóð í bendingini leggur seg aftur at orðinum. Dømi: *bera, fara, gera, smyrja, spryrja; tú bert, fert, gert, smyrt, spyrt*. Men ikki í einum orði sum t. d. *föra*, tað eitur ikki *tú ført*, men *tú förir*, tí eitt sjálvljóð (í hesum fórinum -i-) kemur uppímillum.

Í íslendskum er nakað tað sama, her er tað ikki -t, men -ð, ð kemur aftrat. Tó eru dømini úr íslendskum ikki heilt tey somu. Soleiðis hjá Halldór Kiljan Laxness (1960):

af því þú býrð i þjóðbraut, . . . (bls. 63, regla 10 úr erva).

. . . þegar þú sérð mig. (bls. 87, regla 14 úr erva).

þú hlærð. (bls. 89, regla 6 úr neðra).

Henda nýgerð kemst av, at sagnorðið mangan kemur at standa framman fyri fornnavnið, *hvar fer tú, hvat ger tú, hvar býr tú, nær fer tú o. s. fr., t- frá tú krókir* seg meir og meir í sagnorðið og verður at enda fastur liður í bendingini av hesum orði: *hvar fert tú, hvat gert tú o. s. fr.*

Henda gongd hevur uttan iva verið styðjað av, at sterkt bend sagnorð, og eisini einstök onnur, í tátíð *fáa -t*, viðhvort -st, aftur at sær í 2. persóni í eintali: *tú fört, gekst, slapst o. s. fr.* Eisini nútíðarformar av upprunaliga »preterito-presentiskum« sagnorðum: *tú skalt, vilt, kanst o. o.*

Vit síggja, at fyribrigdið er eyðkent fyri

- 1) annan persón í eintali,
- 2) tann vanliga bendingarendingin -r leggur seg annaðhvort aftur at einum sjálvljóði (*grógvu, doygja, fáa* (-gv- og -ggj- eru nýgerðir)) ella aftur at einum -r aftan á sjálvljóði, sum tað rennur saman við (*fara, smyrja*).

III

Tann, sum hevur lisið Heðin Brú, hevur verið varur við, at henda nýgerð í bendingarformunum av sagnorðum ikki er til hjá honum. Tað eitur t. d. *tú ger, tú fer, tú sær o. s. fr.* Hetta er vanligt í Sandoyarmáli og sunnanmáli yvirhøvur. Eisini er vanligt, at endingin -(s)t í øðrum persóni í tátíð av sterkt bendum sagnorðum vantar, umframt nútíð av nevndu »preterito-presentisku« sagnorðum. Tað eitur: *tú fór, tú tók, tú slapp, tú kann o. tíl.* Heðin Brú (1940):

Kann tú liva av hasum. (bls. 34, regla 7 úr neðra).

Tú hampar teg, áðrenn tú fer. (bls. 38, regla 1 úr erva).

.... *tú fór at gera herverk, tú kom upp í morgun.* (bls. 56, regla 5 úr neðra).

Hvussu greiða hetta? Hugsast kann, at teir nýggju nútíðarfornarnir við -t eina tið hava livað lið um lið við teir upprunaligu (uttan -t), men so eru teir dotnir burturaftur og hava drigið teir upprunaligu -(s)t — formarnar — hjá »preterito-presentiskum« sagnorðum og hjá tátíð av sterkt bendum sagnorðum — við sær. Í aðrar mátar verður torfört at greina, hvussu teir upprunaligu formarnir kunnu vera horvnir úr málinum.

Fyribrigdið er eitt hitt mest eyðkenda fyri sunnanmál.

BÓKMENTIR

Heðin Brú: Feðgar á ferð. Tórshavn 1940.

Halldór Kiljan Laxness: Paradísheimt. Reykjavík 1960.

Holger Pedersen: Sprogvidenskaben i det nittende Aarhundrede. Metoder og Resultater. Det nittende Aarhundrede. Skildret af nordiske Videnskabsmænd XV. Kjøbenhavn 1924.

SUMMARY

As in Icelandic, *p* from the personal pronoun *pú* affiliates enclitically with the second-person singular present tense of 1) strong verbs with the stems ending in postvocalic *-r*, 2) verbs with stems ending in vowels, usually reduplicative verbs: *tú fert, bert; tú doyrt, fært*, where Icelandic would have in the same position *-ð*: *pú ferð, berð; pú deyrð, færð*.

This phenomenon does not exist in the dialect of the southern islands. There it is usual for *-(s)t* of the second person of preterite-present verbs and for the past tense of strong verbs to be dropped (*tú ber, fór* in place of *tú bert, fórt*).